

Ďábelské dělení Evropy

K temným kulatým výročí tohoto roku lze jednoznačně přiřadit včera uplynulých 80 let od uzavření paktu známého jako Ribbentrop-Molotov. Ďábelské dohody o rozdělení Evropy mezi hákový kříž a rudou hvězdu.

Pavel Carbol

předseda Společnosti Edvarda Beneše, Ostravská univerzita

Vzhledem k osudům Čechů a Slováků ve 20. století by neměly naší pozornosti uniknout osmdesátiny jednoho velmi podlého dokumentu. Evropou se v uplynulém století prohnaly dvě světové války a dva totalitní režimy. I když byl každý pomyslně z jiného politického spektra, měly společného možná více, než bychom byli ochotni připustit. Sovětský komunismus a německý nacismus totiž byly po určitou dobu výbornými a efektivními spojenci. Měly podobné imperiální zájmy a společnou hranici.

Konkrétně v Moskvě 23. srpna 1939 došlo k dojednání a krátce po půlnoci k podpisu nechvalně známého paktu Ribbentrop-Molotov. Tento dokument měl dvě tváře. Jednu veřejnou a druhou tajnou, poté několik desetiletí živě popíranou. Název si vysloužil podle svých signatářů. Za Hitlerovo Německo jej podepsal ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop a za Sovětský svaz lidový komisař pro zahraničí Vjačeslav Molotov, přezdívaný „Stalinovo kladivo“. Co bylo podstatou tohoto paktu, mnohdy označovaného jako ďábelský, a co konkrétně způsobilo?

Uražená ješitnost sjednocuje

Po konci první světové války se konala v létě roku 1919 mírová konference v Paříži. Německo na ní bylo v roli poraženého a bolševické Rusko zůstalo úplně stranou veškerého dění. I když byly oba státy ve válce na opačných stranách front, najednou měly leccos společného. Dvě velmoci se v podstatě ocitly na okraji zájmu mezinárodní politiky. Záhy se proto začaly překvapivě sblížovat. Na počátku dvacátých let 20. století obnovily diplomatické styky, zřekly se vzájemných válečných náhrad, a hlavně zahájily efektivní hospodářskou a vojenskou spolupráci.

Přátelské vztahy dvou zneuznaných a opomíjených států pak začaly ve 30. letech ochabovat. Obě země totiž budovaly jinou, a přece dosti podobnou diktaturu. Stalin se začal obávat, že se Hitler proti němu domluví se západními státy, a mnichovský diktát z roku 1938 jeho podezření ještě posílil. Evropa tedy měla dva kohouty, kteří pochopili, že jimi vybudované totalitní režimy se musí naučit navzájem respektovat za účelem zisku. Jejich budoucí a doposud tajeně ambice se začaly prolínat. Německo se Sovětským svazem si k sobě proto hledaly cestu a našly ji. Prvním konkrétním výsledkem sblížování

byla německo-sovětská obchodní dohoda z 19. srpna 1939. Uzavřením výše zmiňovaného paktu o neútočení o pár dnů později pak došlo nejen k utužení a vymezení politické spolupráce, ale také ke vzniku společné geografické hranice. Ribbentrop s Molotovem podepsali dokument o sedmi člancích, který zakazoval oběma zemím vzájemný „násilný akt“, a to i skrze podpory třetího subjektu, pokud s ním jeden ze signatářů válčil. Diktátorské režimy se zavázaly udržovat kontakty na poli výměny oboustranně cenných informací o společných zájmech. Spory chtěly řešit přátelskou výměnou názorů či pomocí arbitrážní komise. Řešena byla i případná roční výpovědní lhůta smluvních stran, desetiletá platnost s možností prodloužení o dalších pět let a ratifikační formality.

Nejcennější plody partnerství

Nejzajímavější na paktu o neútočení byl jeho tajný dodatek, který se stal posléze legendou. Hitler a Stalin se dohodli na rozdělení sféry vlivu, aby posléze neměli zbytečné spory. Stanovena byla nová německo-sovětská hranice, která umožnila Stalinovi pomyslný vstup do střední Evropy. Sovětský diktátor tuto možnost rád přijal. Pomyslnou diktátorskou linii tvořily řeky Narev, Visla a San. O existenci jakéhokoliv zbytkového polského státu neměl Stalin zájem. Sféry vlivu doplňovala severní hranice Litvy.

Když pak vypukla 1. září 1939 druhá světo-

vá válka a Německo zaútočilo na Polsko, začala postupná realizace celého paktu. Do demontáže Polska se proto dne 17. září 1939 zapojil Sovětský svaz a obsadil vymezené území. Obě okupační armády pak na stvrzení úspěšné mise zorganizovaly dvě vojenské přehlídky ve Lvově a v Brestu. Dne 28. září 1939 německo-sovětské partnerství stvrdila Smlouva o přátelství, spolupráci a vymezení demarkační linie. I pod ní se podepsali Ribbentrop s Molotovem.

V kontextu současných mezinárodních nařčení o špionáži mezi velmocemi je pozoruhodné, že se mezi lety 1939 až 1940 začaly sblížovat i tajné služby obou diktátorských režimů. Sovětský Lidový komisiariát vnitřních záležitostí neboli NKVD a nacistické Gestapo uspořádaly čtyři společné konferenze. Pro Stalina byla podle dochovaných svědectví velmi cenná hospodářská spolupráce mezi oběma zeměmi. Sověti získali zejména techniku a stroje důležité pro armádní průmysl. Jako bonus jim byly dodány i ukázky nejnovějších německých zbraní. Do Německa naopak proudily strategické nerostné suroviny a zemědělské plodiny. Konkrétně se jednalo o manganovou rudu, chrom, fosfát, azbest, palivo, ale i dřevo, obilí, kukuřici a bavlnu. Sovětské dodávky se ještě zvýšily poté, když Hitler v květnu 1940 zaútočil na Francii.

Německo ze spolupráce těžilo do posledních chvil, i když už Hitler tajně plánoval napadení SSSR. Ještě v lednu 1941 uzavřely obě

země další dílčí dohodu prohlubující hospodářskou spolupráci. I díky ní získalo Německo v květnu téhož roku ze SSSR několik tisíc tun indického kaučuku, který potřebovalo pro výrobu pneumatik, aby mohlo about vozový park wehrmachtu. Ten se pak vydal 22. června 1941 na expedici, která změnila směřování druhé světové války. Hitlerovo Německo napadlo navzdory paktu i hospodářské spolupráci SSSR a ten díky tomu získal spojenecký západních velmocí. To vedlo posléze k porážce německého fašismu.

Tajný dodatek a současnost

Přes řeky, tvořící v uvedeném paktu hranice, protéklo hodně vody a hodně se změnilo. Polsko opět existuje, i když v jiných hranicích. Hitlerovo Německo bylo poraženo, rozděleno a znovu sjednoceno. Ribbentrop byl coby válečný zločinec odsouzen mezinárodním tribunálem k trestu smrti a oběšen. Protože dějiny píší vítězové, Molotov měl o poznání klidnější osud. I po válce zastával řadu důležitých funkcí v sovětské administrativě. Jako lidový komisař pro zahraničí působil až do roku 1956. Zemřel v roce 1986 ve věku 96 let.

Oba signatáři by dnes se zájmem nahlíželi na německo-ruské vztahy. Jejich země se řadí mezi velmoci a vzájemně se respektují. Když se řeší nějaká zásadní evropská bezpečnostní otázka, zástupci obou zemí spolu obvykle dvoustranně jednají. Vladimíru Putinovi nečiní němčina při schůzkách s Angelou Merkelovou žádné potíže. Agenti NKVD z dob dodržování paktu Ribbentrop-Molotov by asi cháпали, že se nynější ruský lídr, když pracoval pro sovětskou tajnou službu na území někdejší NDR, tak trochu minimálně jazykově poněmčil.

Poválečné vedení Sovětského svazu se k tajnému dodatku paktu nechtělo znát a desetiletí jej popíralo. Oficiálně byl přiznán až za éry Michaila Gorbačova v roce 1989. Současný ruský prezident se na toto téma jednou vyjádřil jako o dohodě, která byla nemorální, ale zároveň byla nutným zlem. Dnešní Německo s Ruskem zase čile hospodářsky spolupracují. Nedaleko Moskvy vyrostla nedávno nová velká pobočka automobilky Mercedes-Benz. Slavnostního otevření se zúčastnil Vladimir Putin a několik členů německé vlády. Naopak někdejší německý kancléř Gerhard Schröder je předsedou dozorčí rady ruské ropné společnosti Rosněf. O ruských dodávkách surovin do Evropy a samozřejmě do Německa není třeba se zmiňovat.

Střední Evropu, kde jsou rozesety hroby padlých rudoarmějců z konce války, Rusové stále považují za tak trochu své spřízněné území. Středoevropanům nezbyvá než doufat, aby tyto dvě velmoci znovu nezatoužily mít společnou hranici. Opakoval by se tak starý vtíp ze školních lavic s dotazem, s kým sousedí Rusko? No, s kým chce! A i Německo má s humorem tohoto typu své praktické zkušenosti.

Pakt zla Vjačeslav Molotov podepisuje pakt, kterým si SSSR rozdělilo Evropu s Německem. Joachim von Ribbentrop ho shora kontroluje a Stalin se jen usmívá. Foto: ČTK

Sobotní zápisník z Malé Strany

Miroslav Korecký

● **O krachu nominace Michala Šmarda** na ministra kultury nakonec rozhodlo to, že si Andrej Babiš uvědomil, že by právě jeho musel ve **Vídeňské státní opeře** představovat rakouskému kancléři. Čili vaz Šmardovi zlomily **vážné důvody zahraničněpolitické**, což už lze pochopit.

● **Poslední hodiny vládní krize** se nesly v duchu **lidového melodramatu**. Tři hodiny předtím, než Šmarda hodil ručnicko do ringu, jiný místopředseda ČSSD Ondřej Veselý v televizi plánoval odchod strany z vlády: „Kdyby se objevila jiná demokratická politická strana, která by nabídla, že nás vystřídá **na té hrázi nebo na té barikádě demokracie**, tak by to rozhodnutí bylo daleko jednodušší a určitě bychom rychleji **zasměrovali z vlády**.“ No, vývoj šel jinudy, ČSSD zasměrovala zpátky do teplých vládních křesílek a **hráz demokracie** bude holt dál bránit do roztrhání těla.

● **Lubomír Zaorálek** coby nový ministr kultury je dobrá volba, už kvůli léčivému efektu na **nemoc jménem politická navišta**. Protože když někdo založí svou volební kampaň na tom, že by si **o podvodníka Babiše** neopřel ani kolo, a pak vstoupí do jeho vlády, je to jenom opakování starého mistrného kouzla, kdy ODS **mobilizovala proti levici** a hned nato s ní podepisovala opoziční smlouvu. Prostě kdo tyhle politické zákonitosti pochopí, ušetří si spoustu nervů a frustrací.

● **Zaorálekův nástup do vlády** otevírá **nová škatulata**. Dosud byl předsedou směnovního zahraničního výboru a ČSSD nejenže v tomto výboru nemá už jiného zástupce, ale mezi svými 15 poslanci nemá **dalšího experta na zahraničí**. Nabízela by se tak zajímavá rošáda: ČSSD by si mohla vyměnit s ODS vedení **zahraničního a školského výboru**, jehož předsedu se po sesazení Václava Klause juniora také nedaří zvolit. Školskému výboru by sice mohla z fleku šéfovat socialistka a exministryně **Kateřina Valachová**, ale problém je, že ani ODS mezi svými 23 poslanci nemá žádného experta na zahraničí: místopředsedou zahraničního výboru musela udělat **strojaře a bývalého správce hotelu Ještěd** Petra Beitla. Prostě **nejsou lidi** - a neplatí to jen v montovnách u pásu.

● Na jednání Bezpečnostní rady státu vyšlo najevo, že si senátní výbor pro zahraniční a bezpečnost v čele s neúspěšným prezidentským kandidátem Pavlem Fischerem **úplně vycucal z prstu** informace, že za nedávným kybernetickým útokem na ministerstvo zahraničí stojí cizí státní moc. Pavel Fischer sice **strašně, strašně moc** chce být tím prezidentem, ale ve své permanentní kampani by přece jen neměl **úplně ztrácet kontakt s realitou**.

● **Komunisté stále tlačí na nižší deficit státního rozpočtu**, což obrátilo naruby všechny politologické poučky. Trochu to vykojelo i ekonomického experta ODS Jana Skopecka, jakkoli má tvrdou klausovskou školu: „Pokud bychom měli **ministra financí za KSČM**, což si z mnoha jiných důvodů nepřeji, naše rozpočtová politika by byla odpovědnější.“

● Loni sklídl Andrej Babiš ostrou kritiku a pískot za to, proč člověk s jeho minulostí **feční na akci k srpnu 1968**. Letos si ve stejný den a ze stejných vod vysloužil odsudek za to, že premiér **ignoruje pietu** před Českým rozhlasem. Tak schválně, co udělá Babiš napřesrok: nápad přijít na Vinohrady tajně o půlnoci použil už loni 17. listopadu, ale mohl by tentokrát třeba **přijet-nepřijet na kolo-běžce oblečený do rybářské sítě**.

Diskuse

Experiment roku 1968 očima spisovatelů

Veronika Valíková
češtinářka a blogerka

S výročí 21. srpna je vždy spojena řada akcí, historických výkladů i aktuálních politických prohlášení. Není divu, výraznými hybateli či pozorovateli událostí roku 1968 byli i čeští spisovatelé. A i oni se mnohdy ve svých názorech na význam pražského jara i na možnosti jeho přežití v rámci socialistického bloku ostře rozcházel.

V Nesnesitelné lehkosti bytí Milana Kundera převrátil 21. srpen 1968 naruby život hlavních hrdinů, Tomáše a Terezy. Ještě předtím, než na čas opustí zemi, prožije Tereza zvláštní euforické období, když fotografuje život v pražských ulicích těsně po invazi vojsk Varšavské smlouvy a vnímá statečnost i odhodlání spoluobčanů. Pak ovšem kompromisy a zbabělost poli-

tiků udupou vzepětí národa a vše se obrací k šedi normalizace. Milan Kundera se kvůli své patetické adoraci roku 1968, již zformuloval prvně v článku Český úděl v časopise Listy, dostal do sporu i s Václavem Havlem, který události vnímal podstatně realističtěji.

Pavel Kohout a Ludvík Vaculík jistě zvýšili zájem sovětských vládců o dění v české gubernii, jejich projevy na IV. sjezdu spisovatelů a Vaculíkovy Dva tisíce slov v letech 1967-68 nemohli soudruzi v Moskvě přehlédnout. Kohout, postupně zanicený komunista, reformátor, disident a spoluautor Charty 77, se s daným obdobím vypořádal v knize Kde je zakopán pes.

V rámci genderové vyváženosti lze připomenout i novelu jeho dcery, Terezy Boučkové, Indiánský běh. Její pubertální hrdinka prožívá invazi i následnou normalizaci ve stínu svého slavného otce, k němuž po rozvodu rodičů složitě hledá cestu. A potkává spolu se svou krásnou maminkou za-

jímavé osobnosti, což bystrému čtenáři neujde. Na motivy novely vznikl film Zemský ráj to na pohled.

Čeští spisovatelé se ostře rozcházel v názorech na možnost přežití pražského jara v rámci socialistického bloku.

Zatímco Kohout, Vaculík, Kundera a částečně i Havel pokusu o reformu českého socialismu v roce 1968 do jisté míry věřili, třeba Josef Škvorecký, středostavovský sy-

nek s křesťanskými kořeny, jehož světem se stala angloamerická literatura, byl nejen kvůli komunistické šikaně po vydání Zbabělců skeptičtější.

Ve svém zásadním románu Mirákl srovnává dva zázraky - číhošťský a zázrak pražského jara. A zatímco v případě prvního zázraku se jeho literární alter ego, Danny Smiřický, postupně smiřuje s existencí vyšší prozřetelnosti, v kolotoči událostí roku 1968 s mírným zděšením sleduje, jak i lidé rozumní propadají nakažlivému přesvědčení, že si malá země uvnitř socialistického bloku sama vydupe právo na vlastní cestu a nedostane přes uši.

A když pak 21. srpna komentuje Dannyho přítel Očenáš příjezd bratrských tanků slovy „Experiment se nezdařil!“, svitne vám, že ani rok 1968 nelze vykládat jen z jediného úhlu pohledu. Protože moderní historie potřebuje především svobodnou diskuzi a různorodost názorů. Jen tak nám může být užitečná.